

ban már Mária Terézia ármádiájában találjuk. Ferenc fia, László az ezredesi rangig jutott. István unokája, Imre pedig tábormokként fejezte be katonai pályafutását. Hadi érdemeiért 1767-ben grófi rangra emelte az uralkodónó.

A családi levéltár fennmaradt okmányai tanúsítják, hogy a 'Sennyeyek soha nem hagyták cserben alattvalóikat. Anyagi hozzájárulásokkal támogatták a templom, az iskola, az ispotály építését. Karácsonykor a cselédségnek, azok családtagjainak különféle ajándékokkal kedveskedtek.

A XIX. századi utódok közül János például 1815-ben sok értékes családi relikviát és más műkincset adományozott a Nemzeti Múzeumnak. 1819-ben kelt végrendeletében arra utasította oldalági örököseit, hogy az általa létrehozott alapítvány jövedelmének feléből a magyar irodalmárokat és feltalálókat, a másik részből pedig a birtokain élő árvákat és szellemi fogyatékosokat segítsék.

A 'Sennyeyek közül Pál (1824–1888) jutott a legmagasabb országos tisztségek birtokába. Kamarás, országbíró, képviselő, tárnokmester, a főrendi ház elnöke és az MTA igazgatósági tagja volt. A Bodrogközi Tiszaszabályozó Társulat vezetőjeként tevékenyen működött közre szűkebb pátriájának ár- és belvízmentesítésében, a Sátoraljaújhely–Csap közötti vasútvonal kiépítésében. Munkájának elismeréséül az Aranygyapjú Rendet és a Lipót érdemkeresztet kapta meg.

'Sennyey Lajos (1828–1894) huszárkapitányként vette ki részét az 1848–1849-es szabadságharcból. A XX. század döntő változásokat hozott az időközben pácini és bélyi ágra szakadt 'Sennyeyek életében. A bélyiek, Pál gyermekei, Béla (1865–1939), Mária (1867–1945) és Géza (1870–1934) IV. Károlytól 1917-ben kaptak grófi rangot. A trianoni döntés értelmében a Csehszlovák Köztársasághoz került rezidenciájuk, melyben Béla élt családjával. Lajos fia, Miklós (1860–1940) maradt Pácinban, de a birtokainak egy része a szlovák oldalra szakadt.

A II. világháborút követően szétszóródott a család a nagyvilágban. Németországban, Svájcban, Belgiumban, Ausztriában, USA-ban, Chilében, Brazíliában, Venezuelában teremtett magának a többség egzisztenciát. Csehszlovákiában egyedül Pál unokája Anna (1902–1992) maradt a fokozatosan enyészetté váló kastélyban, postai alkalmazottként szerzett magának nyugdíjjogosultságot. A magyarországi 'Sennyeyek közül Lászlót (1924–2003) április 5-én kísérték utolsó útjára a recski temetőben. Ő szervezte meg az időközben szépen felújított, a Bodrogközi Kastélymúzeumnak 1987 óta helyet adó pácini rezidencián a szerтеаgázó család első találkozáját 2002. július 6-án.

Siska József

Az üvegbe zárt történelem

Herceg Windischgraetz Lajos borpincészete

Windisch-Graetz osztrák hercegi család nevét a régi Vend (Windisch) őrgrófságban fekvő Graetz városától vette (Alsó-Stájerország). Az első ismert ős (Ulrich) említése a XIII. századból való. A család a XV. század közepén két ágra szakadt. Az idősebb ág a XIX. század elején kihalt. A fiatalabb ág alapítója, Ruprecht, szerezte meg a család első várát és a hozzá tartozó hatalmas birtokot. Utódai már bárói, majd grófi címet kaptak az uralkodó császároktól. A Windischgraetz család 1802-től viseli a hercegi címet az összes leszármazottra kiterjesztve, valamint magyar honosságot, állampolgárságot kapott.

Windischgraetz Lajos herceg 1882. október 20-án született Krakkóban, a német Lajos herceg és a magyar Dessewffy Valéria grófné fiaként. A „kis herceg”, ahogy a korabeli lapok emlegetik, már tudatosan magyar nevelésben részesül. Magyar papok tanították, magyar nyelven. Így tanulta a magyar irodalom és történelem minden nagy eseményét. 1906-ban mint nagykorúvá érett fiatalember, édesapja után elfoglalta helyét a magyar főrendházban. Már itt feltűnt hazafias felszólalásaival s több ízben szavazott a kisebb számú magyar ellenzékkel. A 16. huszárezredben, mint hadnagy teljesített szolgálatot, ahonnan 1909-ben tartalékba lépett, csá-

szári és királyi kamarás lett. Az első világháborúban huszárkapitányként vett részt. A háború ideje alatt a választók egyhangú rokonszenvét élvezve képviselővé választották. 1918-ban a Wekerle-kabinet népjóléti minisztere, majd külügyi osztályfőnöke lett. Őt küldték Svájcba, hogy Magyarország érdekeit eredményesen képviselje a háború utolsó éve alatt. Windischgraetz Lajos neve a világháború utáni magyar sajtóban utóljára egy botrány kapcsán került a címoldalra. Az ún. „frankhamisítási per” egyike volt a legtöbb port felvert és legnagyobb nemzetközi, politikai jelentőségre emelkedett bűnügyeinek. Magyarország néhány vezető politikusa, egyházi, katonai vezetője hamis francia ezerfrankosok gyártására szövetkezett. Windischgraetz herceg fedezte a nagy összegeket felemésztő munkálatokat. Németországban szereztek be a szükséges gépeket, a bankjegypapíros nyersanyagát és 1925 tavaszán megkezdődött a gyártás. Céljuk az volt, hogy a hamisítványokkal pénzromlást idézzenek elő Franciaországban, abban az országban, amelyet a trianoni szerződésért a legnagyobb felelősség terhelt. A hamisítványok elkészültek ugyan, de értékesíteni egyet sem sikerült belőlük, ugyanis a beváltással megbízott ügynökök szinte azonnal megérkezésük után lebuhtak Hollandiában. A pénzhamisításba bizonyítottan belekeveredett politikusokat és technikai kivitelezőket felmentették állásukból, és néhány éves börtönbüntetésre ítélték. Az 1926-ban kihirdetett ítélet során Windischgraetz Lajos 4 évnyi börtönbüntetést kapott.

Windischgraetz Lajos, 25 éves korában, 1907-ben, vette feleségül Széchenyi Mária grófnőt, akivel Sárospatakon telepedett le. A fiatal házaspárnak két gyermeke született. A család a sárospataki uradalomhoz tartozó, ún. Rákóczi-várat rendezte be otthonának. Patak, a vár és a hozzá tartozó birtok 1806-ban került a Windischgraetzek tulajdonába. Apáról fiúra öröklődött az évről évre mind jelentősebb és nagyobb hasznot hozó, korabeli tudósítások szerint is mintagazdaságnak tekintett uradalom.

A kiterjedt sárospataki uradalomhoz tartozott Sátoraljújhely, Végardó, Bodroghalász, Józseffelva, Komlóska, Nagykövesd. A 9531 és fél kataszteri hol területen gazdálkodó Windischgraetz Lajos az akkori, birodalmi Magyarország egyik legjelentősebb és legismertebb földbirtokosa lett.

A birtokon négyes vetésforgóban a megyében szokásos termékekkel együtt különleges termelési ág gyanánt cukorrépát és dohányt termesztettek. Az 1910-ben kiadott uradalmi összefrásokban megemlítik továbbá a pataki birtokon folyó messzi földön híres, angol félvér lótenyésztést, a mangalica sertésenyészetet, az algau tehenészetet és a magyar gulya meglétét. Érdekességként jelöli meg a tudósítás azt az 1200 liter tejhozamot, amit a birtok naponta termel Sátoraljújhely számára. Lajos herceg 20 holdon fiatal gyümölcsöst telepített, emellett nagy kiterjedésű erdőterület tartozott a birtokhoz, ahonnan haszonfa, donga, talpfa és tűzifa került ki. Nem utolsósorban említik azt a nagy kiterjedésű szőlőterületet, amely nemcsak a házi szükséglet kielégítésére volt elegendő. Windischgraetz Lajos tulajdonában volt az ún. sárospataki Rákóczi-pince, ahonnan kikerült, palackozott saját termelésű borai a világ számos országába eljutottak, Amerikától Hollandiáig. Eközben Tokajban, az egész Hegyalját sújtó filoxeravész után telepített új ültetvények értékesítésére, a helyi birtokosok részvénytársaságot hoztak létre Tokaji Bortermelő Rt. néven. Központi pincének megszerezték a város főterén álló Rákóczi-pincét. A sárospataki szőlőbirtokosok 1910-ben léptek be a cégbe, közöttük a pataki Rákóczi-pince tulajdonosa, Herceg Windischgraetz Lajos is. Idővel a herceg nagy pincét vásárolt Budafokon is.

Windischgraetz Lajos kitűnően vezette és népszerűsítette pincészetének borait. Fiatal kora ellenére messze földön híres és sikeres termelő és kereskedő volt. Kiterjedt levelezést folytatott hazai és a birodalom határain túl lévő cégek képviselőivel. A palackozás, a címkézés, a csomagolás, a szállítás, de még a reklámozás legapróbb részleteire is nagy gondot fordított. A bor palackba kerülésének és értékesítésének minden apró mozdulatát személyesen felügyelte. Tudta, hogy a tetszetős, figyelemfelkeltő borcímke, a palack díszítése rendkívül nagy jelentőségű a borkereskedelemben. A borcímke mindig a versengés egyik leghatásosabb eszköze volt, így került a Windischgraetz pincészet által palackozott borokra a sárospataki hercegi vár.

Egy 1910. március 15-én keltezett válaszlevélben a következő olvasható:

„Főméltóságú Herceg Windischgraetz Lajos úr borpincészte,

Sárospatak,

Válaszolva e hó 13 iki becses soraikra, tisztelettel tudatjuk, hogy a kívánt vári látképről klisé nincs a birtokunkban, hanem kőmetszet, mely más egyéb metszettel van egy kövön.

Amennyiben erről klisé kívánnak, kérjük értesítésüket, hogy az milyen nagy legyen és milyen célra lesz felhasználva? Hogy megfelelő készíthessünk.

Egyben bátorkodunk a számlálójegyek próbanyomatát jóváhagyva visszakérni és vagyunk mindenkor örömmel szolgálatukra

Kiváló tisztelettel:

Grafikai Intézet és Számlakönyvek gyára Részvénytársaság"

Évente több tízezer palackra adott le rendelést a pincészet. A nagyvárad üvegyárból meghatározott színű és formájú palackok kerültek Sárospatakra.

„Főmagasságú Herceg Windisch-Graetz Lajos tekintetes tokajhegyaljai borpincészetének Sárospatak

Köszönettel igazoljuk a nekünk küldött feladott nagybecsű rendelését 15.000 drb. L. fehér tokaji palackra azonnali szállításra és 15.000 drb. L. fehér tokaji palackra lehívásra törtéendő szállításra a nekünk átadott minta szerint ára K.17. – 100 darabonként szalmába csomagolva, szabadon wagonba rakva bérmentve Sárospatak állomásra szállítva 2% természetbeni töréseredménnyel. Utasítottuk gyárunkat, hogy a fent megrendelt mennyiség ledolgozásánál a legnagyobb körültekintéssel járjon el bizton remélvén, hogy szállítmányunkkal teljes megelégedésüket fogjuk kiérdemelni.

Egyidejűleg intézkedtünk, hogy a szükséges 150 grm. Űrtartalmú tokaji palackból Achat felirattal haladéktalanul néhány minta darab nagybecsű címűkre elküldessék.

A szükségelt olivazöld rajnai palackokkal sajnálatunkra nem szolgálhatunk, mivel azok gyártásával nem szolgálhatunk.

Szolgálataink készsége felajánlása mellett vagyunk

Kiváló tisztelettel:

Egyesült Magyarhoni Üvegyárak Részvénytársaság"

A Windischgraetz Lajos által vezetett gazdaság töretlenül fejlődött és működött az első világháború kirobbanásáig. A Trianonban kialakított új határok kedvezőtlenül érintették a borkereskedelmet. A belső piac erősen leszűkült és az északi piacokat több határ vágta el a termőterülettől. Az akkori, helyi időjárásról és szőlők állapotáról a korabeli Borászati Lapok tudósítanak. Az 1915-ös évről, a politikai viszonyok és a világméretű problémák miatt, érthető módon kevesebb ilyen jellegű beszámoló, tudósítás maradt fenn, illetve készült el egyáltalán. A háborús front nemcsak a városokon, falvakon, hanem a szőlőültetvényeken is többször átvo-nult, alapos pusztítást végzett mindenütt, óborkészlet alig maradt. A világháború idején termelt és palackozott, így az 1915-ös borokról is általánosságban elmondható, hogy különleges-ségüket éppen ritkaságuk adja.

Már évszázadok óta írásbeli emlékek tanúskodnak ősi borkülönlegességek gyűjteményéről főpapok, főurak, királyok pincéiben. Magyarországon európai hírű volt az 1901-től léte-sült budafoki pincemesteri tanfolyam gyűjteménye. A tanfolyam vezetői a borkezelésre vonatkozó ismeretek és a helyes borkezelés gyakorlatának oktatása céljából az ország legválasz-tékosabb és legértékesebb borkészletét gyűjtötték össze. A budafoki bormúzeum 44 éven ke-resztül állt fenn, a második világháború alatt pusztult el. A tokaji eszenciák, aszúk, szamorod-nik legrégebbi évjáratái mindig külön büszkeségei voltak a múzeumnak. A pincegazdaság 1938-ban árjegyzéket adott ki, amely több, század eleji különlegességet sorolt fel. Ebben a fel-sorolásban találunk 1915, 1917 és 1918-as évjáratú tokaji ritkaságokat.

Központi iroda: Budapest, V. Kossuth Lajos tér 11. Fdsz. 5.

0,5 l. 0,25 l.
aranypengő

1921 Egri aszú vörös (Gröber féle)

8.-

1901 Beregszászi aszú

10.-

1918 Tokaji száraz aszú (Károly király hagyatékából)

6.-

1917	Tokaji muskotály aszú (Károly király hagyatékából)	16.-	
1915	Tokaji 5 puttonyos aszú	13.-	
1889	Tokaji 4 puttonyos aszú	20.-	11.-
1834	Tokaji 5 puttonyos aszú	24.-	13.-
1867	Tokaji aszú	25.-	14.-
1875	Tokaji 5 puttonyos aszú	30.-	
1875	Mádi essencia	25.-	
1886	Mádi essencia	36.-	
1811	Tokaji essencia	36.-	19.-

A felsorolt borritkaságok között találunk az első világháború idejéről megmentett palackokat, ami azt jelenti, hogy szüret és palackozás, ha keserves körülmények közt is, de volt azokban az években is Tokaj-Hegyalján. Látható, hogy egy palack Tokaji aszúért 1938-ban 13 aranypengőt fizettek azokban az években, amikor egy napszámot egynapi bére csak ritkán érte el az egy pengőt, legtöbbször 80 fillérért dolgoztak egy álló nap. Abban az időben, amikor egy csizma 2 és fél pengőt ért és egy öltő ruha ára 6 aranypengő volt. A korabeli Zemplén című folyóiratban írtak is nehéz évekről tanúskodnak. Hegyalja kölcsön címmel jelent meg az a cikk, amelyből kiderül, hogy a háború éve alatt, hegyaljai földbirtokosok küldöttsége többször járult a földművelésügyi miniszter elé egy Hegyalját megsegítő kölcsön kiutalása miatt.

1920-ban viszont már, az újra megjelent heti kiadású borászati lap, a sárospataki kerület szőlőinek állapotáról pontos képet ad.

1920. július 15. Több helyen a szőlő virágzaskor rugott, emiatt a fürtök egyenetlenek. Az esőzések után a peronoszpóra sok helyen jelentkezett. A szőlőmunkák rendben végeztetnek. Munkahiány nincs. A férfiak 40-60 Koronát, a nők 30 Korona napszámot kapnak. Szakmánykapálás kataszteri holdanként 700-1000 Korona, kötözés 1000 Korona. A borforgalom szünetel.

1920. augusztus 05. A szőlőtenyészet kielégítő. Közepes mennyiség mellett kiváló, jó minőségű bor remélhető. Szőlőbetegségek és elemi csapások nem fordultak elő. A borforgalom szünetel.

1920. augusztus 19. Szőlőbetegségek nincsenek. Közepes minőségű, de jó termésre van kilátás.

1920. szeptember 02. A sok eső miatt a szőlőkben a peronoszpóra általánosan elterjedt. Kevés, de jó minőségű termés várható. A boreladás szünetel. Az új termésre kötések még nem történtek.

1920. szeptember 16. Az augusztusi sok eső a szőlőmunkákat hátráltatta. A bogyók repedeznek s néhol már rothadnak. A peronoszpóra több helyen kárt okozott. A borforgalom szünetel.

1920. szeptember 30. Az esős idő késlelteti a szőlők érését. Nagy ködök és harmatok járnak, melyek a rothadást elősegítik, minek következtében a minőség veszélyeztetve van. Aszu csak a jobb fekvésben várható. Többben október elején szüretelni készülnek. Eladásról egyáltalán nem hallani. Ó borok iránt azonban az utóbbi időkben némi érdeklődés nyilvánul.

1920. október 14. A szüretet a kisebb szőlősgazdák már megkezdték s ma-holnap a nagyobb birtokosok is hozzáfognak. A szőlő elég érett s a három hét óta tartó szárazságban erősen töppedésnek indult. Így a mennyiség napról-napra kevesebb. Az eddig leszüretelt termékek különböző eredményeket mutatnak: 6-8 hektoliter, majd 15-20 hl. 19-21 °-os mustokat szűrtek, amelyeket kisebb tételekben 15-20 Koronával adnak el. A borüzlet terén érdeklődés tapasztalható, de a birtokosok egyelőre elég tartózkodók.

1920. november 18. A szüret október végén befejezést nyert, általában gyenge eredménnyel. Főként 2-3 hl-es átlagok váltakoztak a jóval kevesebb 7-8 hl-es átlagokkal s csak elvétve volt 10-15 hl. A minőség igen különböző volt a fekvések és a szüretelési idő szerint. Aszabor elég sok készült. Az őszi munkák, fedés, döntés a hirtelen beállott esős hidegek miatt nem fejeztettek be. Borforgalom igen élénk s Felsőmagyarországba nagyon sok bort szállítottak. Az óborok 40-50 Koronáért adatnak el, de ma már az új borokért is fizetnek ennyit.

Az 1920-as évjárat tehát mennyiségét tekintve nem a legkiemelkedőbb, viszont minőségére vonatkoztatva a Herceg Windischgraetz Lajos Tokajhegyaljai Borpincészetéből kikerült 1920-as Tokaji aszút kiválónak minősítik.

Az első világháború után Magyarországon a borból túlermelés állott be. Korabeli újságok és folyóiratok számos cikkben foglalkoznak az eladatlan borok problémájával, s a borváltás leküzdésére számtalan ötlet megvalósításával próbálkoztak. Borvásárt, bornapokat, nagysza-

bású szüreti napokat szerveznek. Ekkor a leginkább ismert és bevezetett Rákóczi-pince és borai kerültek újra előtérbe. Egy 1937-ben megrendezett szüreti napra való felhívás plakátján tűnik fel újra az 1920-as év tokaji aszúja, mint a fehér, félliteres palackban árult, legdrágább (4 Pengős) különlegesség.

A borkereskedelem mindig gazdaságos volt, de a nagy gazdasági világválság idején a részvénytársaság csődbe ment. Két alkalmazottja, Krausz Ernő tokaji és Holló Andor újhelyi vállalkozó megszervezték saját cégüket. Krausz 1931-ben megvásárolta a tokaji Rákóczi-pincét. A vállalkozás Herceg Windischgraetz Lajos Borpincészete tokaji Rákóczi-pince név alatt tevékenykedett 1932-től 1944-ig. Csak nemes borokat palackoztak. Vendéglők, szállodák és főként gyógyszertárak voltak kistételű szállításaik megrendelői. A sárospataki vár és pincészet 1945-ig, az államosításig marad Windischgraetz Lajos tulajdonába, aki még a második világháború alatt is nevét és régi kapcsolatait felhasználva szállította borait szerte a világban.

Windischgraetz Lajos herceg hosszú kort élt meg, 86 éves korában hunyt el Bécsben.

Felhasznált irodalom: Dr. Boros László: Tokaj-Hegyalja szőlő-, és borgazdaságának földrajzi alapjai és jellemzői. Észak- és Kelet Magyarországi Földrajzi Évkönyv 3. Miskolc–Nyíregyháza, 1996.; Magyar Országgyűlési Almanach 1892–1897.; Felsőmagyarország. 1903. február 3.; Zempléni Hírek. 1889. június; Zempléni Hírek. 1910. január.

Sárpilis

A Duna és a Sárvíz között

Decs után egy ideig a sárpilisi ceruzavékony templom tornya iránt zötyög a Szekszárdtól Bátaszékre induló vonat, majd zökken egyet és – mintha meggondolná magát – távolodik. Az utas, ha kinéz az ablakon szántóföldeket, levágott kukoricatáblákat lát, tőle jobbra s Szekszárdi-dombság lankái.

Az Alföldi-medence legmélyebb, a dunántúli-dombvidékre nyúló részén, a Sárközben járunk.

A néprajzi értelemben vett sárközi falvakhoz (Őcsény, Decs, Sárpilis, Alsónyék) hozzászámítják Bába református lakosságát és a műveltség hasonlósága alapján a távolabbi Érsekcsanád, Szeremle, Váralja, Zengővárkony, Pécsvárad és Hidas népét is.

Sárpilis – ahova igyekszem –, a Sárköz legkisebb települése. A falu neve 1903-ig Pilis volt, ekkor kapta a valamikor a határában folyt Sárvíz után mai nevét. A környező mocsarak, vizenyős rétek és árkok miatt maradt területe kicsi. Egy *göröndre* (kiemelkedés) települt. A XIX. század végi lecsapolásokig az évente (gyakran többször) megjelenő árvizek ezt a kis határt is veszélyeztették, sokszor el is pusztították.

Csikorognak a vagonok kerekei. Sárpilis és Várdomb közös vasútállomásán egyedül szállók le. Valaha itt téglalapúlet adott helyet az állomásfőnök irodájának, szolgálati lakásának, a váróteremnek. A veteményeskertet övező kerítésnek támasztották kerékpárjaikat a Szekszárdra bejáró segéd- és betanított munkások, kórházi dolgozók, ipari tanulók. Azóta áttevődött a közlekedés az autóbusszra. (A menetrend szerint naponta tizenhárom járat indul a megyeszékhelyről a faluba és vissza.) 2000 novemberének verőfényes délutánján egy rozsdásodó vasváz árválkodik a vasútállomás helyén. Mintha kifosztották volna a történelem erre portyázó szabadcsapatai a környéket.

Visszamegyek a sorompóig és nekivágok az országútnak. Átlépkedek a sokszor megénekelte Kovács-foka hídján. A sötét, békalencsés víz áll, partját benőtte a sás. A nyílegyes országút melletti földek fölszántva, az északi oldalra már kirakták a hófogókat. Ezen az úton ballagott a falu felé Féja Géza is sárközi utazásai közben az 1960-as évek elején, hogy közvetlenül érzékelje az átalakulás nagy emberi színjátékát, a történelmi szerepbe lendített embert, hogy vizsgálja a tegnaptól mába forduló falu kérdéseit. „A falu szocialista kibontakozását jó ideig hátráltatta a parasztok visszahúzódása, közönye – állapította meg. ...még hiányzott a vállalat elhatározottsága. Emellett lépten-nyomon feltört az atomjaira bomlott parasztság elmentmondásainak tömege. Pilis ma a Sárköz legizgalmasabb faluja. Nyolcszáz lélek pártját rit-